

In de aanloop naar de TK-verkiezingen van 2021:

Struisvogelpolitiek negeert ruimtelijke consequenties van Klimaatverandering en *Interne EU-markt*

Wie heeft het nog over ruimtelijke ordening? In de politiek bijna niemand meer, zeker niet sinds het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu [VROM] tien jaar geleden door het eerste kabinet Rutte zonder pardon de nek werd omgedraaid. En dat terwijl de problemen op ruimtelijk gebied sinds die tijd eerder toe- dan afgenomen zijn. Twee thema's springen hier in het oog. Allereerst de toenemende waterproblemen, niet in de laatste plaats als gevolg van klimaatverandering. Fundamentele aanpassingen van waterstaat, landschap en ruimte zouden hier op zijn plaats zijn, maar staan niet of nauwelijks op de politieke agenda. De onevenwichtige ontwikkeling van de demografie is het andere prangende thema, met als pijnpunten de buitenproportionele groei in de toch al druk bevolkte en waterstaatkundig steeds kwetsbaarder wordende Randstad versus een aanhoudende krimp in de perifere gebieden. Een ontwikkeling die niet los gezien kan worden van de hedendaagse globalisering met in Europees verband de welhaast onstuitbare werking van de interne markt van EU, met grote arbeidsmigratiebewegingen in zijn kielzog. Hier is de scheefgroei van een steeds verder uit de hand lopende economie de grootste 'boosdoener' - maar welke politieke partij durft het écht aan om de positie van de mainports, topsectoren en andere troeteldieren van de BV Nederland eens flink aan te pakken? Hier een korte doch krachtige verkenning van de politieke mijnevelen van de ruimtelijke ordening in de Lage Landen.

=Achter de woningnood: een sociale huisvestingsnood, nog altijd vooral in en om de Randstad

Niet alleen de ruimtelijke ordening werd met de opheffing van het ministerie van VROM de nek omgedraaid, het zelfde gebeurde met de V van volkshuisvesting. Nu, in 2020, spreken de krantenkoppen en in hun kielzog de verkiezingsprogramma's voor de Tweede Kamer komend voorjaar heel dramatisch van een nieuwe woningnood. Die nood is natuurlijk niet van de laatste jaren, maar speelt al langer en komt en tikt nu na drie crises [krediet-, euro- en corona-] wel steeds verder en extra hard door. Die woningnood is hier voor en niet onbelangrijk deel te danken aan een ruimtelijke beleidspraktijk die hopeloos in de ban is geraakt van de fatale combinatie van het grote geld en de grote stad - pardon: 'metropool', een beleid dat daarbij ook totaal geobsedeerd is geraakt door een zucht naar een steeds verder en buitenproportioneel e doorgroeien van Randstad Holland. Want dáár vooral speelt de woningnood zich nog steeds hoofdzakelijk af! Van de dramatische gevolgen van dat proces staan de media inmiddels overvol. Door de astronomische stijgingen van huizenprijzen [-koop- en huur] worden de middengroepen - te rijk voor de sociale woningbouw en te niet rijk genoeg voor de vrije sector - systematisch de stad uitgedreven. En in hun voetspoor volgen de sociale lagen daar weer onder. Het is een ontwikkeling die bewust gestimuleerd wordt door menig ambitieuze [grote-]stadsbestuurder die zich daarbij met grote ijver bedient van een breed palet aan voor de sociale en ruimtelijke samenhang van de stad fataal uitpakkende

beleidsinstrumenten, variërend van een steeds verdere inkrimping van de sociale woningvoorraad tot en met de toepassing van onverbloemd discriminerende wet- en regelgeving als de beruchte 'Rotterdam-wet'. Hier is dus niet alleen sprake van een nood aan absolute aantallen woningen, maar ook en vooral van *sociale huisvestingsnood, en dan nog altijd vooral geconcentreerd in en om de Randstad!* Overhevelen van een deel van de verstedelijkingsgroei verder landinwaarts zou hier een van de remedies kunnen zijn, maar dat probeert de nog immer machtige Randstadlobby tegen te houden, met zo langzamerhand steeds minder succes overigens.

= Achter de sociale woningnood: een klimatologische watersnood, het eerst voelbaar in en om de Randstad

Waar die vlucht van de stedelijke arbeiders en middengroepen naar toe moet gaan? Her en der wordt er in de verkiezingsprogramma's inmiddels volop gesproken van woningbouw buiten de stad, maar daarbij heeft men vooral de open ruimte in en om de Randstad op het oog. Terwijl die gebieden als locatie voor woningbouw nu juist om *bodem- en waterstaatkundige redenen* steeds problematischer worden. Bodemdaling in de veenweidegebieden tast de bouwfundamenten en leidingen in de daar gelegen steden en dorpen aan en door de sterke drooglegging in de intensieve melkveehouderij gaat doe aantasting extra snel. Daarnaast moet er in en om de Randstad op termijn *so wie so* om klimaatadaptieve redenen meer ruimte gemaakt worden voor extra waterbuffering, om redenen van leefbaarheid en duurzaamheid te combineren met natuurontwikkeling. Daarop zou nu al ruimtelijk voorgesorteerd moeten worden door te pleiten voor -opnieuw – eventuele verdere verstedelijkingsgroei landinwaarts te verleggen, naar gebieden die waterstaatkundig en klimatologisch minder kwetsbaar zijn. Maar op dit onderwerp rust politiek kennelijk een loodzwaar politiek taboe, van rechts tot en met links, bij rechts het meest. Maar andere acceptabele, op en om de Randstad gericht alternatieven zijn er niet. Nog verder verdichten in de grote steden? Vergeet het maar! Daar zijn namelijk grenzen aan, zowel wat betreft leefbaarheid en financieel-economische haalbaarheid en sociale gelijkheid. Bovendien is hiertegen onderhuids de politieke weerstand groeiende, opnieuw over het hele spectrum, maar dat komt in de verkiezingsprogramma's nog niet of nauwelijks naar voren.

=Achter de klimatologische watersnood: ecologische nood, ook verder landinwaarts

Maar er is hier nog een derde weg mogelijk, die we hier in voorgaande alinea's al meermalen kort aanstipten: met de woningbouw verder landinwaarts, naar gebieden die op het eerste gezicht waterstaatkundig veiliger zijn en onder minder planologische druk staan. Maar hier stuit men weldra op een ecologische ruimtenood. Die kwam zo'n anderhalf jaar geleden ineens extra pijnlijk aan het licht de stikstofcrisis. De intensieve veeteelt is hier de grote boosdoener met de provincie Noord-Brabant het zwaarste crisisgebied, maar economisch juist een koploper met de *hightech* van Brainport Eindhoven als innovatief paradepaardje. Ruil de landbouwgrond van die varkensboeren dan maar gewoon in voor woningen, klinkt het al te gemakzuchtig en denkluig in - vooral in de linkse - verkiezingsprogramma's. Maar daarbij wordt vergeten dat de Brabantse economische voorspoed niet alleen rust op die reuze hippe en innovatieve ASML-poot, maar ook op dat ander been, dat van de *agrifood*. Een door en door vermolmd been inderdaad, van dij tot voet - maar dat betekent juist dat de landbouw hier helemaal opnieuw moet worden uitgevonden en daarmee bovendien niet alleen natuurinclusief maar tegelijk ook waterstaatkundig klimaatadaptief gemaakt moet worden. Waterstaatkundig klimaatadaptief Inderdaad, want de arme, relatief hoog gelegen zandgronden van Brabant kennen hun eigen waterstaatkundige probleem: hier niet een probleem van een teveel aan

water, maar van tekorten. Het is het probleem van periodiek en steeds vaker en langdurig optredende droogte, een probleem dat ze gemeen hebben met de oost-Nederlandse zandgronden.

=Achter de ecologische nood: een doodlopend landbouwsysteem, over de hele linie

De landbouw moet dus opnieuw uitgevonden worden. Zowel om ecologische als waterstaatkundige redenen. En niet alleen op de arme zandgronden, maar ook zoals we al zagen op de intensieve melkveehouderij in het westen des lands. 'Kringlooplandbouw' heet hier van rechts tot links, van Christen Unie tot GroenLinks, de favoriete toverformule. Maar het concept is nog nauwelijks uitgewerkt. Natuurlijk zijn er al de nodige interessante proeftuinen, vooral nog vooral geconcentreerd in... de rijke en vette klei van bijvoorbeeld de Flevopolders. Maar wat hebben de boer op de arme zandgronden in het noordoosten, oosten en zuiden des lands en zijn collega op de miserabele veengronden in het westen daaraan? En - daarbij minstens zo belangrijk – hoe wordt dan een nieuwe economische basis voor die nieuwe landbouw gelegd? En door welke partijen?: overheid [welke van gemeente en waterschap tot 'Den Haag' en 'Brussel'], coöperatie en bedrijfsleven [hoe sterk wordt dan de macht van het achterliggende [groot]kapitaal?

...En de Boer hij ploegde voort (maar die, als hij zo doorgaat, zichzelf en de aarde te gronde richt)....
...En de Politiek vluchtte verder naar voren (zeker als het bio-industriële CDA-/Rabo-spoor nog verder gevolgd wordt)....

=Tot slot: de doodlopende economie en demografie van een hopeloos scheef gegroeid BV-tje

In de felle hoogconjunctuur die vooraf ging aan de huidige corona-crisis groeide BV De Nederlandse Economie als kool, maar het was wel ernstige scheefgroei. Vooral bepaalde sectoren groeiden buitenproportioneel: de financiële wereld, de transportlogistiek met Schiphol en Rotterdamse haven als troetelspeerpunten, de bio- en agrifood-industrie en in het kielzog van deze stuwende sectoren de bouwnijverheid - nooit een teken van echte kracht als zo'n bij uitstek volgende sector als de bouw buiten zijn oevers treedt. Deze economische scheefgroei droeg bij aan de al eerder op gang gekomen demografische scheefgroei. Wat daarbij meteen in het oog valt is de buitenproportionele groei van de grote steden in Randstad Holland. Het was een groei die vooral gevoed werd door internationale arbeidsmigratie, terwijl tegelijkertijd de omvang van de bestaande bevolking stagneerde of zelfs kromp. Economische en demografische scheefgroei zorgden op hun beurt voor een ruimtelijke scheefgroei die tijdens de hoogconjunctuur in een stroomversnelling kwam. Door de corona-crisis dit jaar is die groei plotseling even tot stilstand gekomen. De bestaande economische lobby-pressiegroepen hopen natuurlijk dat het inderdaad maar voort eventjes is, maar het is zeer de vraag of die hoop toch niet heel erg ijdel blijkt. De corona-crisis heeft namelijk de economische, demografische en ruimtelijke in al hun absurde ongerijmdheden pijnlijk blootgelegd. Pijnlijk is hier vooral het besef van onmacht, het besef dat we tot op heden onvoldoende in staat zijn gebleken de 'hoofdschuldigen' van de drievoudige scheefgroei van passend van repliek te dienen. Voor een goed en effectief antwoord moeten we ons daarbij niet alleen op eigen land richten, maar het ook op een hoger schaalniveau zoeken. Bij nadere analyse ontpopt de EU zich dan niet alleen als oplossing, maar ook als probleem, alle fraaie taal rond de Green Deal ten spijt. Dat is de EU van de interne markt - denk hier vooral aan alle arbeidsmigratie- en kapitaalstromen die deze in gang zet. Dat is de EU met zijn nog steeds voornamelijk op bulkproductie gerichte landbouwpolitiek. Maar tegelijkertijd is de EU onmisbaar om te voorkomen dat de regio's en volkeren van het Avondland de speelbal worden in de rivaliteit tussen Uncle Sam aan gene zijde van de Grote Plas en het Middenrijk in het Verre Oosten. Op die EU kunnen we alleen meer vat krijgen als we bondgenoten vinden binnen Europa – regio's bij voorkeur in plaats van naties, want wendbaarder en minder geplaagd door vastgeroeste

machtsposities en vooroordelen - om te beginnen onder onze directe buurregio's, van West Vlaanderen tot Ost Friesland. Bondgenoten in het streven naar ecologische duurzaamheid en sociale gelijkheid. Zoiets vereist dan wel beduidend meer landgrens-overschrijdende wendbaarheid van ons eigen binnenlandse middenbestuur. En dat stelt andere eisen wat betreft schaal, structuur en bevoegdheden van die al te lange tijd verwaarloosde bestuurslaag. Daarover gaat het hoofdartikel in dit winternummer 2020/ 2021 op de site onder de titel: ***Waterrepubliek Nederland van vasteland naar Noordzee - Een nieuw Europa vraagt om een veerkrachtig middenbestuur.***